

ขุนนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองในสมัยอยุธยา

นาย มานพ ฉัตรวิวัฒน์สกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2530

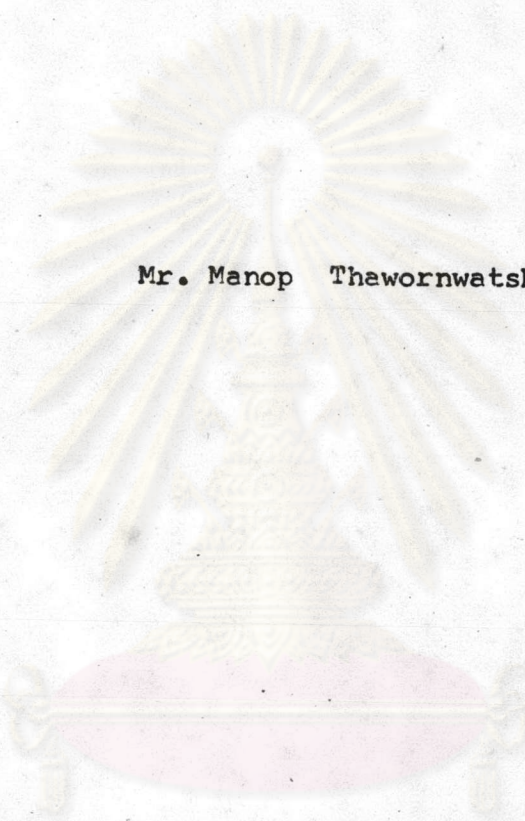
ISBN 974-567-736-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012955

10296232

THE KHUNNANG AND POLITICAL AND ADMINISTRATIVE
CHANGE DURING THE AYUTTHAYA PERIOD

Mr. Manop Thawornwatskul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1987

ISBN 974-567-736-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ชูนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองใน
สมัยอยุธยา

โดย นาย มานพ อารวรัชต์สกุล
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ธีรวัช ฌ ป้อมเพชร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. อารว รัชต์สกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ วิลาสงศ์ พงศ์บุตร)

.....
อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.ธีรวัช ฌ ป้อมเพชร)

.....
กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ปิยนาด นูนาค)

.....
กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ชุมนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองใน
สมัยอยุธยา

ชื่อนิสิต นาย มานพ ฉาวรวัจน์สกุล

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ คร. ชีรวัด ณ ป้อมเพชร

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2529

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ชุมนางในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเมืองและการปกครองของอยุธยา ควบคู่การมุ่งวิเคราะห์ฐานะและบทบาทของชุมนางสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองที่ได้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เป็นประการสำคัญ

ผลจากการศึกษา เป็นที่ปรากฏว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองและการขยายตัวของอาณาจักรอยุธยาในแต่ละช่วงเวลา ทำให้โครงสร้างทางการเมืองขยายใหญ่โตซับซ้อนตามไปควบ ชุมนางซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกทางการบริหารของระบบการปกครองจึงทวีบทบาทและความสำคัญเพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่การปรับปรุงการปกครองการบริหารระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ชุมนางสามารถอาศัยระบบบริหารราชการสร้างสมอำนาจทางการเมือง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสถานภาพในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ยังผลให้ชุมนางค่อย ๆ กลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็ง จนกระทั่งสามารถท้าทายอำนาจของกษัตริย์ ควบคู่กับกษัตริย์อยุธยาจึงต้องทรงใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อควบคุมและจำกัดอำนาจของชุมนาง โดยเฉพาะระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 ตอนปลายถึงครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นระยะที่มีการควบคุมอย่างเข้มงวดส่งผลกระทบต่อระบบบริหารราชการ เกิดการสับสน เสถียรภาพของชุมนางในการดำรงตำแหน่งไม่มีความมั่นคง ชุมนางจึงถูกลดบทบาทและอำนาจทางการเมือง

แต่อย่างไรก็ตามนับจากครั้งหลังของพุทธศตวรรษที่ 23 จนกระทั่งสิ้นสุด สมัยอยุธยา ชุนนางโคกคอย ๆ พื้นฟูบทบาททางการเมืองขึ้นมา ในขณะที่กษัตริย์ได้ ทรงตั้งกรมเจ้าขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ควบคุมกำลังคนเป็นการเฉพาะ ก่อให้เกิดสายการ บริหารที่อยู่นอกระบบบริหารราชการทั่วไปและการก่อสร้างทางการเมืองระหว่าง เจ้านาย ในพระราชวงศ์และชุนนาง จะดำเนินอยู่ในระยะสองทศวรรษสุดท้ายของพุทธศตวรรษ ที่ 23 หลังจากนั้นดูเหมือนฝ่ายพระราชวงศ์สามารถควบคุมชุนนางไว้ได้ ทั้งนี้การ จึงอำนาจในระยะต่อมาจึง เป็นเรื่องระหว่างบรรดาเจ้านายในพระราชวงศ์ จาก นั้นไม่นานอยุธยา ก็ตกอยู่ในภาวะสงครามกับพม่าและนำมาซึ่งการสิ้นสุดของกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2310

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2

Thesis Title The Khunnang and Political and Administrative
Change during the Ayutthaya Period .

Name Mr. Manop Thawornwatskul

Thesis Advisor Dhiravat na Pombejra

Department History

Academic Year 1986

ABSTRACT

This thesis is an analytical study of the Khunnang as an important political and administrative institution. It concentrates on analysis of the status and role of the Khunnang in relation to changes in the politics and administration of Ayutthaya.

Political and administrative changes , plus the expansion of the Ayutthaya Kingdom , resulted in a Corresponding enlargement of the administrative structure. The role of the Khunnang in this more complex administrative system thus increased in importance. From the time of the administrative reforms of the fifteenth - sixteenth centuries (A.D.) , Khunnang were able to exploit the bureaucratic system to build up their own political power , economic interests , and social status. This caused the Khunnang to become a political institution strong enough to challenge the King's power. The King of Ayutthaya therefore had to use various methods to control and limit the power of the Khunnang. The seventeenth century was

especially notable for the Kings' strict control over the Khunnang. The Kings' harsh regime caused some confusion in the bureaucracy , such as insecurity of tenure for some officials , but it succeeded in reducing the role and power of the Khunnang.

Nevertheless , from the late seventeenth century onwards , the Khunnang slowly recovered their political prominence. The Kings set up princely Krom in order to improve control of manpower , causing chains of command outside the bureaucratic system proper to come into being , and initiating political conflicts between the princes and the Khunnang during the mid - eighteenth century. After that it seems that the ruling dynasty managed to control the Khunnang, so that political conflicts in the following years took the form of conflicts between the princes themselves. Not long afterwards Siam became involved in wars with Burma which eventually led to the fall of Ayutthaya in 1767.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถึคคักรรรมปรระกาศ

วึถยานัพนธัฉบับนี้สำเร็จลู่่วงไปไค้ควัยควัมกรุณาของอจักรยัที่ปรึกษาวึถยานัพนธัค็อ อจักรยั กร.ช็ีรวัค ฃ ป้อมเพชรร ที่ไค้กรุณาให้ค้าณะน้าควัมชว้ยเหลือและฉ้าล้งใจแก้ญ้เขียนควัยค็ีมาค้ลอค และช็ีสำคัญอยัางม้ากค็อการที่อจักรยัที่ปรึกษาวึถยานัพนธัค็อ " เป็คคว้าง " และให้โอกัาสท้งในการถกถึแยงแ้สค้งควัมคึคเห็นและการน้าเสนอ ช็ีงนั้บเป็นส่วนสำคัญปรระการท้งนึ้งของกระบวนการท้าการวึจยัคนคว้า ในอันที่จ้ะสรุปรและสร้างเป็นควัมคึครวบยอคญ้เขียนชอกราบชอบพระคຸณเป็นอยัางสูง

ชอกราบชอบพระคຸณ ศาสตราจกรยัวึลาสงว้ศ พงศะบุศรร ศาสตราจกรยัปัยนจจ บุนนาค ฃชว้ยศาสตราจกรยั กร.บุษกร กาญจนจกรั คณะกรรรมการสอบวึถยานัพนธั ที่กรุณาให้ค้าณะน้าอันมีค้ายัง ช็ีงชว้ยให้การทำวึถยานัพนธัฉบับนี้มีความสมบรูณัม้ากยังชึ้น

ชอชอบพระคຸณอจักรยัสุเนนทร ชุคันชรรานนท้ ที่ไค้กรุณาสละเวลัาให้ค้าปรึกษาและค้าณะน้าแก้ญ้เขียนในรยะแรกของการทำวึถยานัพนธั ชอชอบพระคຸณอจักรยัสายชล วรณรรัคัน ที่ไค้กรุณาให้ชอคึคเห็นและชว้ยเหลืออยัางสม้่าเสมอ ค้ลอคจนคณาจกรยัของภาควึชาปรระวึคัศศาสตรั คณะอักษรรศาสตรั จุฬาลงกรณัมหาวิทยาลัย ช็ีงไค้ให้การอบรรมและปลุคฝังควัมรู้และวึชากการอันมีค้าคอการท้าวึถยานัพนธันี้ ฃเขียนชอกราบชอบพระคຸณเป็นอยัางสูงไว้ ฃ ทึนี้

ควัมรึกั ควัมเข้าใจและควัมทว้งไยของ " พ่อ-แม่ " และ " พี่-น้อง " ที่มีคอญ้เขียน เป็นส่วนสำคัญอยัางม้ากในการจรรโลงให้ญ้เขียนมีความมู้งมึนในการท้าวึถยานัพนธัให้สำเร็จ

ชอชคຸณ ฃคุณจุมพฏ ชวลิตานนท้ ฃคุณอรรรถ นันทจกรั ฃคุณสรศัคคั ฃงามชจรรกุลถึจ ฃคุณคมช้า คึวงษา และฃคุณศึรึ พุททมาศ ที่ไค้เอื้อเพื่อชว้ยเหลือแก้ญ้เขียนมาค็อชอชคຸณ ฃคุณถกถึ ฃภูเคนควว ฃที่ไค้เร้งพึมพึวึถยานัพนธัให้ควัยควัมอคทน ชอชคຸณ ฃคุณพึรยา ฃควัฉนะศึรึ ที่ไค้พึมพึคณัฉบับบางส่วนและตรวจแก้

ให้ด้วยความเรียบร้อย และขอขอบคุณ คุณเสาวรส เปล่งแสงศรี ที่ไ้ตรวจและ
เรียบเรียงบรรณานุกรม

ความปรารถนาดี ความเอื้ออาทร และความเข้าใจที่มีต่อกัน ของ
พี่และเพื่อนร่วมรุ่น " ลุคนอยหอยสังข์ " อันประกอบด้วย พี่เฉลิมชัย พี่สุทธิ
จอย แอศ ช่าง คิน และปอม เป็นสิ่งที่ควรแก่การรำลึกในฐานะกำลังใจที่
หนุนเสริมให้ฉันเขียนพากเพียรในการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จเสร็จสิ้น

คุณูปการทั้งหลายอันเกิดจาก นักปราชญ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ
ทางประวัติศาสตร์ ที่ใ้คนควาศึกษาไวแล้วแต่อดีต นับเป็นรากฐานสำคัญอัน
ก่อให้เกิดมีการค้นคว้าวิจัยอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้
เป็นสิ่งที่ฉันเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่ามากเพียงพอแก่การกล่าวยกย่อง

กิตติกรรมประกาศที่กล่าวมานี้ ย่อมไม่อาจจะสมบูรณ์ได้ถ้าฉันเขียนไม่
ไ้กล่าวถึง งานวิจัยและบทความวิชาการทางประวัติศาสตร์ของ ศาสตราจารย์
ดร.ไมเคิล วิคเคอร์รี่ (Michael Vickery) มีส่วนอย่างมากในการ
ทำให้ฉันมีความรู้ความเข้าใจ " ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ " ได้ดียิ่งขึ้น
ฉันใคร่ขอคารวะและขอบพระคุณในคอนทายสุดนี้ด้วย

มานพ ถาวรวัฒนสกุล

พฤษภาคม 2530

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
ปกคตินกรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตการวิจัย.....	3
วิธีการดำเนินการศึกษา.....	3
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	4
2. ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจของอยุธยา.....	5
เศรษฐกิจสังคมลุ่มน้ำเจ้าพระยาก่อนพุทธศตวรรษ ที่ 19.....	5
ลักษณะสังคมสมัยอยุธยา.....	16
1. ระบบไพร่ : การขยายอำนาจของ เมืองหลวง.....	17
2. ระบบศักดินากับการจัดระเบียบสังคม อยุธยา.....	26
พื้นฐานทางเศรษฐกิจ.....	44
1. การปลูกข้าว : รากฐานของสังคม..	45
2. การค้า : ความมั่งคั่งของชนชั้นปกครอง	56
3. ขุนนางในระบบการปกครองอยุธยา.....	65
ขุนนางกับการปกครองในลุ่มน้ำเจ้าพระยาก่อน พุทธศตวรรษที่ 19.....	65

ลักษณะขุนนางอยุธยา.....	76
1. การแต่งตั้งและยศฐานันดรศักดิ์ของ ขุนนาง.....	76
2. อำนาจและหน้าที่ของขุนนาง.....	80
3. สิทธิและผลประโยชน์ของขุนนาง..	81
ลักษณะการปกครองของอาณาจักรอยุธยา...	84
1. คติเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์.....	86
2. การปกครองอาณาจักร.....	93
2.1 การปกครองอาณาจักรระหว่าง พ.ศ. 1893-ปลายพุทธศตวรรษ ที่ 20.....	96
2.2 การปกครองอาณาจักรระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 21-ต้นพุทธ ศตวรรษที่ 22.....	135
2.3 การปกครองอาณาจักรระหว่าง ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 -พ.ศ. 2310.....	147
การบริหารการปกครอง.....	157
3.1 การบริหารการปกครองระหว่าง ปลายพุทธศตวรรษที่ 19-ปลาย พุทธศตวรรษที่ 20.....	158
3.2 การบริหารการปกครองระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 21-23.....	166
3.2.1 การบริหารราชการ ส่วนกลาง.....	167
3.2.2 การบริหารราชการ หัวเมือง.....	187

4. ชุมนางกับการเมือง.....	199
ชุมนางกับการเมืองระหว่างพ.ศ.1893-2112	199
1. ชุมนาง : กลไกทางการเมืองการปกครอง.	200
2. การวางรากฐานสถาบันชุมนาง...	214
3. บทบาททางการเมืองของชุมนาง..	223
ชุมนางกับการเมืองระหว่างพ.ศ.2112-2310	241
1. ความเป็นปึกแผ่นของชุมนาง.....	242
2. อำนาจทางการเมืองของชุมนาง...	252
3. การควบคุมและการต่อสู้ทางการเมือง	265
4. การฟื้นฟูบทบาททางการเมืองของชุมนาง	312
5. บทสรุป.....	320
บรรณานุกรม.....	328
ภาคผนวก.....	351
ประวัติการศึกษา.....	419

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย